

Використання і захист об'єктів інтелектуальної власності в контексті інтелектуалізації світогосподарського розвитку

В статті розглянуто основні принципи інтелектуалізації господарських процесів на Україні у контексті інтеграції у світове співтовариство, дано характеристику Всесвітній організації інтелектуальної власності (ВОІВ), яка являється на сьогоднішній день найбільш авторитетною міжнародною організацією, діяльність якої спрямовується на охорону прав на результати інтелектуальної діяльності.

The article is concerned with the main economic process principles of intellectualization in Ukraine in the context of world union integration, also it is given the characteristic of World Intellectual Property Organization (WIPO), that is the most authoritative international organization nowadays, which activity directs to the defending of intellectual activity rights results.

Специфічною ознакою світової економіки кінця ХХ – початку ХХІ століть стала принципова зміна співвідношення чинників ефективного економічного розвитку – з надзвичайно швидким піднесенням ролі інтелектуального капіталу.

На даний час значно більше уваги розгляду даного питання приділяється зі сторони юридичних наук порівняно з економічними. Поза увагою дослідників залишаються питання інтелектуалізації капіталу, котрий дедалі більше перетворюється на основний чинник економічного зростання та міжнародного обміну, радикальних культурних зрушень, стає визначальним у виборі ринкової вартості високотехнологічних компаній і формуванні високого рівня конкурентоспроможності. Завдяки чиннику інтелектуального капіталу ринкова вартість високотехнологічних компаній у 3-6 разів перевищує їх балансову вартість, яка ґрунтується, насамперед, на вартості фінансового капіталу. Вищезазначене характеризує *актуальність* даного дослідження. До наукових праць, в яких досліджуються теоретичні основи інтелектуальної власності, її розвиток в умовах інтернаціоналізації належать дослідження та розробки таких авторів як: Г. Беккер, Л. Едвінсон, В. Зінов, К. Ідріс, С. Клімов, Ж. Коен, Б. Леонтьєв, П. Лернер, У. Мартін, М. Мелоун, В. Мухопад, А. Полторац, Б. Порат, О. Сергєєв, Т. Стюарт, М. Требіллок. Проте окремі аспекти процесу інтелектуалізації залишаються недостатньо розкритими й потребують подальшого вивчення. Недостатньо дослідженими залишаються механізми підвищення ефективності національних систем регулювання прав інтелектуальної власності в умовах глобалізації (Угода ТРІПС). Таким чином, системне дослідження процесів інтернаціоналізації інтелектуальної власності за умов глобальних змін світової економіки є актуальним як в теоретичному, так і в практичному змісті. *Мета дослідження* – виявити основні

чинники інтелектуалізації світогосподарського розвитку у процесі інтеграції України у світове співтовариство, проаналізувати діяльність Державного департаменту інтелектуальної власності, визначити пріоритети членства України у Всесвітній організації інтелектуальної власності.

Ефективна охорона інтелектуальної власності сприяє зростанню національного потенціалу високотехнологічного розвитку через такі чинники:

- створення передумов для комерціалізації знань і тим самим – фундаменту для самофінансування науково-технічної, винахідницької та інноваційної діяльності;

- підвищення суспільної оцінки знань і престижу науково-технічної та взагалі творчої діяльності, що само собою стимулює їх розвиток;

- зміну системи відносних цін в економіці на користь наукомістких, високотехнологічних галузей і видів діяльності, що стимулює їх розвиток;

- раціональне використання інтелектуальних ресурсів країни, що в умовах захисту інтелектуальної власності стають дорожчими, а отже, їх нераціональне використання – збитковим;

- створення належних умов для здійснення інвестицій у формі нематеріальних активів у високотехнологічні галузі та виробництва, що сприяє піднесенню на якісно новий рівень процесу трансферу технологій з-за кордону.

- створення умов для налагодження ефективної міжнародної кооперації у високотехнологічних галузях і виробництвах, інтеграції країни в регіональний і світовий технологічний простір[1].

До 2000 року, року створення Державного департаменту інтелектуальної власності, правове регулювання відносин в Україні у даній сфері здійснювалось на підставі близько шістдесяти нормативно-правових актів. За період 2000-2006 років за участю працівників Держдепартаменту було розроблено 11 законів, якими вносилися зміни та доповнення до спеціальних законів у сфері промислової власності.

Серед зазначених законів необхідно виділити розроблений та прийнятий у 2003 році Закон України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності”. Зазначеним законом чине законодавство у сфері інтелектуальної власності в цілому було приведено у відповідність до Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС), яка є однією з основних угод Світової організації торгівлі.

Також законотворча робота Держдепартаменту спрямовувалась на розробку нових та внесення змін та доповнень до чинних підзаконних актів. У зазначений період було розроблено близько 74 нормативних документів.

В період з 2000 року і по теперішній час співробітники Держдепартаменту брали участь у розробці положень нових кодифікованих актів України: Цивільного, Господарського,

Кримінального, Митного кодексів, а також Кодексу про адміністративні правопорушення та відповідних процесуальних кодексів[2].

За цей час, тобто починаючи з 2000 року, в результаті проведеної Держдепартаментом роботи Україна приєдналась до 6 міжнародних угод у сфері промислової власності: Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків, Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про патентне право, Ніщцької угоди про міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків, Протоколу до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, Гаазького Акту Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків, Женевського акту Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків.

Необхідно також наголосити, що значний масив законотворчої роботи Держдепартаменту займає підготовка і укладання міжнародних багатосторонніх, двосторонніх та міжвідомчих угод України стосовно охорони прав промислової власності (з 2000 року укладено та ратифіковано 76 багатосторонніх, двосторонніх та міжвідомчих угод).

Підсумовуючи сказане, хочу наголосити, що сьогодні в Україні діють 6 спеціальних законів у сфері промислової власності, вона є учасницею 14 багатосторонніх міжнародних договорів. Відноси, пов'язані з правовою охороною інтелектуальної власності, регулюють майже 55 підзаконних нормативних актів.

Дані про кількість зареєстрованих охоронних документів наведені в табл. 1., яка наочно показує обсяги законотворчої роботи Держдепартаменту з моменту його створення та до теперішнього часу.

*Таблиця 1.
Кількісні показники реєстрації охоронних документів на об'єкти промислової власності*

Об'єкти промислової власності		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Винаходи	20-річні	1710	2307	3047	3113	2838	3433	3698
	<i>в т.ч. за процедурою РСТ</i>	423	776	1001	1064	979	1112	1053
	деклараційні	4062	9363	6131	7870	7069	286	7
Всього патентів		5772	11670	9178	10983	9907	3719	3705
Корисні моделі		222	422	440	672	1853	7467	8268
Промислові зразки		1044	1186	1267	1474	1436	1569	2061
Знаки для товарів і послуг		3339	4389	6642	7706	9383	11645	13134
Топографії ІМС		–	–	–	–	2	1	2
Всього		10377	17667	17527	20835	22581	24401	27170
Міжнародні реєстрації за Мадридською угодою		4446	4286	5732	5103	5853	6899	9396

Як видно з таблиці, за період з 01.01.2000 року по 01.01.2007 року зареєстровано 140558 охоронних документів на об'єкти промислової власності, з них:

- 54934 патенти на винаходи з урахуванням перереєстрованих авторських свідоцтв та 20-річних після коротких;

- 19344 патенти на корисні моделі;

- 10037 патентів на промислові зразки;

- 56238 свідоцтв на знаки для товарів і послуг з урахуванням розділених реєстрацій;

- 5 свідоцтв на топографії інтегральних мікросхем.

Загальна кількість реєстрацій договорів щодо розпорядження майновими правами на об'єкти права власності(ОПВ) за період 2000 – 2007 роки (станом на 10.04.2007) склала 6432:

➤ 4034 реєстрацій стосується передання виключних майнових прав на ОПВ, в тому числі:

– 2979 на знаки для товарів і послуг;

– 813 на винаходи та корисні моделі;

– 242 на промислові зразки.

➤ 2113 реєстрацій стосується видачі ліцензій на використання ОПВ, в тому числі:

– 1528 на знаки для товарів і послуг;

– 489 на винаходи та корисні моделі;

– 96 на промислові зразки.

➤ 285 „відкритих” ліцензій на використання винаходів, корисних моделей та промислових зразків[3].

Звертає на себе увагу той факт, що загальна кількість реєстрації договорів щодо розпорядження майновими правами на об'єкти промислової власності за 3,5 місяці 2007 року (390 реєстрацій) перевищує кількість реєстрацій, здійснених за весь 2000 рік (372 реєстрації), як це показано на рис. 1.

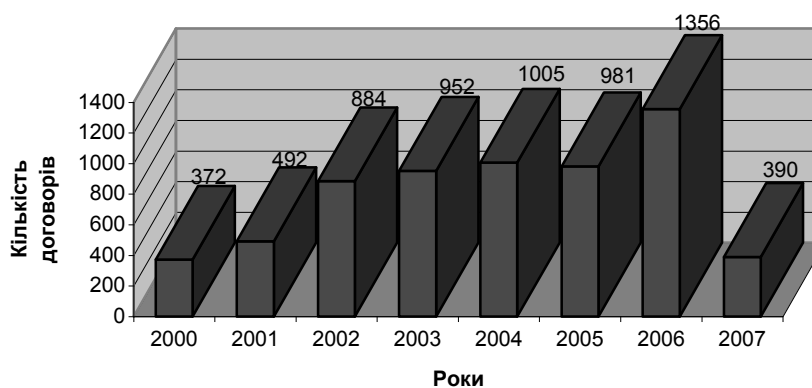

Рис 1. Динаміка реєстрації договорів щодо розпорядження майновими правами на об'єкти промислової власності у 2000-2007 (станом на 10.04.2007)

Щорічно за результатами діяльності державної системи правової охорони інтелектуальної власності готуються звіти для ВОІВ, зокрема Річний технічний звіт з патентно-інформаційної діяльності, Річні технічні звіти з інформаційної діяльності в галузі товарних знаків та в галузі промислових зразків, а також статистичні звіти.

Фахівці системи беруть активну участь у робочих групах Постійних комітетів ВОІВ. Проводиться активна робота в рамках ініційованої ВОІВ діяльності щодо створення Служби цифрового доступу до пріоритетних документів.

Відповідно до рекомендацій ВОІВ у 2005 – 2006 роках організовано роботи з неофіційного перекладу українською мовою серії міжнародних стандартів ВОІВ (ST.2, ST.3, ST.6, ST.8, ST.9, ST.17, ST.60, ST.80, ST.14) та публікації перекладів у засобах масової інформації та веб-сайтах Держдепартаменту та державного підприємства „Український інститут промислової власності”[4].

Діяльність Держдепартаменту в сфері економіки інтелектуальної власності в період 2001 – 2006 років була спрямована на здійснення організаційно-правових заходів щодо реалізації державної політики по створенню сприятливих умов для формування цивілізованого ринку об'єктів права інтелектуальної власності та стимулюванню винахідницької діяльності.

Основні завдання, принципи, шляхи її реалізації визначені Указами Президента України від 27.04.2001 р. № 285/2001 „Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні”, від 24.11.05 року № 1648/2005 „Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29.06.05 „Про заходи щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні” та від 28.10.05 „Про заходи щодо утвердження гарантій та підвищення ефективності захисту права інтелектуальної власності в Україні”, Концепцією розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності, затвердженою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.06.2002 р. № 321-р, іншими нормативно-правовими актами та відповідними дорученнями Президента України та Кабінету Міністрів України[2].

На сьогодні найбільш авторитетною організацією на міжнародному ринку є Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ). Фактично, вона була започаткована ще в 1883-1886 рр., коли були прийняті відповідно Паризька конвенція про охорону промислової власності і Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів.

14 липня 1967 р. в Стокгольмі була підписана конвенція, якою утворювалася Всесвітня організація інтелектуальної власності. Вона набрала чинності в 1970 р. У грудні 1974 р. ВОІВ набула статусу спеціалізованої установи Організації Об'єднаних Націй.

Конвенція поставила перед ВОІВ такі завдання:

- сприяти охороні інтелектуальної власності в усьому світі шляхом співробітництва між державами і, у конкретних випадках, у взаємодії з будь-якою іншою міжнародною організацією;

- забезпечувати адміністративне співробітництво між створеними союзами в галузі охорони інтелектуальної власності.

Сприяючи охороні інтелектуальної власності в усьому світі, ВОІВ заохочує укладання нових міжнародних договорів і удосконалення національних законодавств, важливою ділянкою її діяльності є надання технічної допомоги країнам, що розвиваються. В обов'язки ВОІВ входить збирання і розповсюдження інформації, організація роботи відповідних служб, які займаються забезпеченням охорони винаходів, знаків і промислових зразків, якщо таку охорону бажають одержати одночасно в кількох країнах, сприяння розвитку інших видів адміністративного співробітництва між державами-членами.

Станом на сьогодні членами ВОІВ є 184 держави, в тому числі й Україна; точніше, вони стали учасниками Конвенції, якою була заснована Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ). Україна є членом ВОІВ[5].

Водночас слід зазначити, що існують два шляхи забезпечення технологічного прогресу. Перший ґрунтується, передусім, на розвитку власного науково-технологічного потенціалу; другий – на запозиченні інновацій з-за кордону. Дослідження показують, що активне патентування та взагалі захист інтелектуальної власності більшою мірою відповідає першому з названих шляхів, тоді як для другого шляху високий рівень охорони інтелектуальної власності є менш значимим фактором. Принаймні, такі країни, як Ірландія, Малайзія, Мексика та деякі інші досягли значного підвищення технологічного рівня та збільшення частки високотехнологічного експорту не завдяки активній діяльності в галузі патентування (особливо щодо нерезидентів), а головним чином за рахунок прямих іноземних інвестицій, супроводжуваних передачею технологій[1]. Тобто є підстави вважати, що за відсутності ефективної охорони інтелектуальної власності саме шлях запозичень (імітаційного технологічного розвитку) є для країни найбільш імовірним.

Актуальність питань охорони інтелектуальної власності зумовлюється також необхідністю забезпечення умов добросовісної конкуренції у будь-якій сфері національної економіки (не лише пов'язаній з наукою і високими технологіями). Без цього неможливо забезпечити права власних громадян як споживачів, боротися з фальсифікацією споживчих товарів, що часто маскуються товарними знаками відомих фірм.

Отже, нагальна необхідність ефективної охорони інтелектуальної власності для України зумовлюється обраною нею стратегією побудови цивілізованих ринкових відносин, забезпеченням соціальної орієнтації економіки та інноваційного соціально-економічного розвитку, що має спиратися насамперед на активізацію власного інтелектуального потенціалу.

Перспективними вважаються подальші дослідження у сфері інтелектуалізації світогосподарського розвитку та науково-технічного обміну.

Список використаних джерел:

1. Селезнев Е.Н., Багов В.П., Ступаков В.С. Управление интеллектуальным капиталом: Учеб. пособие. – М.: ИД «Камерон», 2006. – 248 с.
2. Святоцький О., Жаров В. Удосконалення національного законодавства в сфері захисту прав інтелектуальної власності // Право України. – 1999. - №2.
3. Крайнів П. Економічна доцільність патентування винаходів за кордоном// Право України. – 1999. - №5.
4. Коссак В.М., Якубівський І.Є. Право інтелектуальної власності: Підручник. – К.: Істина, 2007. – 208 с.
5. Конвенція про створення Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14 липня 1967 р. // Матеріали Міжнародного симпозіуму : Правовий прогрес через порівняльне право. Кн. 3.- К., 1993.- С.28.
6. Закон України про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів (Паризького акта від 24 липня 1971 р.) від 31 травня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України.- 1995.- № 21.- Ст.155.